बरेङ गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
हुग्दिशिर बागलुङ

स्थानीय पाठ्यक्रम

(कक्षा १-३)

बरेङ गाउँपालिका बागलुङ

२०७७/०७८

प्रकाशक: बरेङ गाउँपालिका शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

सर्वाधिकार: प्रकाशकमा निहित

प्रथम प्रकाशन : वि.सं. २०७८

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण समितिहरु

संयोजक: श्री सुर्य प्रसाद शर्मा शिक्षा अधिकृत बरेङ गाउँपालिका बागलुङ ।
सदस्य : श्री यज्ञ प्रसाद न्यौपाने स्रोत व्यक्ति बरेङ गाउँपालिका बागलुङ ।
सदस्य : श्री विष्णु प्रसाद न्यौपाने प्राविधिक सहायक बरेङ गाउँपालिका बागलुङ ।
सदस्य : श्री देवीदत्त पौड्याल प्र.अ. श्री शारदा मा.वि.बाटाकाचौर ।
सदस्य : श्री कृष्ण प्रसाद आचार्य शिक्षक श्री सर्वोदय मा.वि. हुग्दिशिर ।
सदस्य : श्री थुमराज ढुङ्गाना शिक्षक श्री धुल्लु लिउँवा मा.वि. धुल्लुबास्कोट ।
सदस्य : श्री जयन्द्र पुन शिक्षक श्री महेन्द्र मा.वि. सुखौरा ।
सदस्य : श्री प्रेम बहादुर खत्री प्र.अ. श्री धौलागिरी प्रा.वि. सल्यान ।

विशेष आभार :
श्री कृष्ण प्रसाद शर्मा अध्यक्ष, बरेङ गाउँपालिका बागलुङ ।
श्री डिल कुमारी पुन उपाध्यक्ष, बरेङ गाउँपालिका बागलुङ ।
श्री रमेश थापा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, बरेङ गाउँपालिका बागलुङ ।

हाम्रो भनाई

बरेङ गाउँपालिकाले विद्यालय तहको शिक्षामा रहेको स्थानीय विषयलाई बढी उद्देश्यमूलक, व्यावहारिक, समसामयिक एवम् स्तरीय बनाउने अभिप्रायले स्थानीय शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थी र बुद्धिजीवीबाट रायसुझाव सङ्कलन गरी स्थानीय पाठ्यक्रम बनाई सोअनुसारको पाठ्यपुस्तक तयार गर्ने कार्यलाई अघि बढाएको छ । कुनै पनि पाठ्यक्रम शिक्षण प्रक्रियाको मूल आधार हो र यसकै आधारमा शैक्षिक क्रियाकलाप सञ्चालन हुने भएकाले स्थानीय पाठ्यक्रम पनि स्तरीय, समसामयिक र परिवेशअनुकूल निर्माण गरिनुपर्छ । वर्तमान लोकतान्त्रिक परिवेशमा यसै मान्यतानुसार कक्षा १ देखि ३ सम्मको आधारभूत शिक्षा पाठ्यक्रममा रहेको स्थानीय अंशलाई व्यवहारोपयोगी बनाउन यो पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो । यो पाठ्यक्रम शैक्षिक सत्र २०७८ सालदेखि गाउँपालिकाका सबै सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयमा कक्षा १ बाट शुरु गरी अन्य कक्षामा चरणबद्ध रूपमा लागु गरिने छ । यस पाठ्यक्रम लागु गर्दा सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई समायोजन गरी यसलाई अझ बढी व्यापक र प्रभावकारी बनाउदै लगिने छ । यस पाठ्यक्रममा बालबालिकाले जान्नुपर्ने र सिक्नुपर्ने विषयहरूका सन्दर्भमा विभिन्न व्यक्तिका सुझावहरू, गाउँपालिका स्तरीय गोष्ठी तथा शिक्षा समिति तथा पाठ्यक्रम विशेषज्ञ आदिबाट प्राप्त पृष्ठपोषणसमेतका आधारमा विषयगत क्रमबद्धतासमेतलाई विशेष ध्यान पुऱ्याइएको छ । पाठ्यक्रम निर्माण गर्न गठित शिक्षक विशेषज्ञहरूका कार्यदल, शिक्षकको कार्यशाला तथा शिक्षा समितिका अतिरिक्त गाउँ कार्यपालिकाका सदस्यहरूको सुझावसमेतलाई समावेश गरिएको हो ।

विश्वमा सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रमा देखा परेका विकास, विश्वव्यापीकरण तथा स्थानीयकरणलाई विद्यालय तहको शिक्षामा समाहित गरी सामाजिक मूल्य मान्यता, ज्ञानविज्ञानका विविध पक्षहरू एवम् विषयगत ज्ञानयुक्त शिक्षाको आवश्यकतालाई दृष्टिगत गरी यो पाठ्यक्रम तयार पारिएको छ ।

यस पाठ्यक्रममा आधारभूत तहको ढाँचा, विषयको परिचय, शिक्षण विधि र मूल्याङ्कन प्रक्रिया समावेश गरिएको छ ।बालबालिकाहरूमा देखा पर्ने गुणात्मक परिवर्तनको मूल्य निर्धारणका लागि आधारभूत तहमा कक्षा १ देखि ३ सम्म शिक्षणसिकाइमा आधारित प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन प्रणालीलाई विशेष महत्त्व दिइएको छ । यसैगरी बालबालिकाहरूमा देखा पर्ने परिमाणात्मक परिवर्तनहरूको लेखाजोखा गर्न उपलब्धि परीक्षाहरू पनि कक्षागत रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । आवश्यकतानुसार विद्यालयहरूले मूल्याङ्कनका विविध साधनहरू प्रयोग गरी बालबालिकाहरूको मूल्याङ्कन गर्नु वाञ्छनीय हुने छ ।

यसमा स्थानीय विषयको शिक्षणसिकाइ कार्यलाई सहयोग पुग्ने दृष्टिकोणले विषयवस्तुको विस्तृतीकरण, सम्भावित शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप, मूल्याङ्कन र पाठ्यभारसमेतलाई समावेश गरिएको छ । पाठ्यक्रमको ढाँचामा स्थानीय पाठ्यक्रमको व्यवस्था विद्यालयमा गर्नुपर्ने भएकाले अनुसूचीमा सो प्रक्रियाको निर्देशनसमेत समावेश गरिएको छ । पाठ्यक्रमलाई अझ व्यावहारिक, प्रभावकारी र जीवनोपयोगी बनाउन सदाझैं रचनात्मक सुझावको अपेक्षा गरिएको छ ।

वि.सं. २०७७

बरेङ गाउँपालिका शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

१. परिचय

नेपाल एउटा विविधताले भरिपूर्ण मुलुक हो । भौगोलिक, धार्मिक, साँस्कृतिक एवम जातीय, भाषिक विविधता नै यस देशका प्रमुख विशेषता हुन् । त्यसैले विद्यालय तहमा केन्द्रबाट तयार गरी वितरित पाठ्यक्रमले मात्र विद्यार्थीहरूलाई आवश्यक ज्ञान, सीप र व्यवहारका सम्पूर्ण सक्षमताहरू प्रदान गर्न सक्तैन भन्ने यथार्थता अनुरूप स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा आएको हो । यसलाई प्राथमिक शिक्षा पाठयक्रम २०६२, २०६५, राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०६३, स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन निर्देशिका २०६४, आधारभूत तह (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम २०७६ ले समेत पुष्ट्याइँ गरेको पाइन्छ । यसै सन्दर्भमा स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७१ र स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, (मातृभाषासहित) २०७६ समेत प्रकाशन भई कार्यान्वयनमा आइसकेको परिप्रेक्ष्यमा यसको औचित्य प्रमाणित भएकोछ । संविधानले समेत माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको व्यवस्थापनमा स्थानीय तहमा अधिकार प्रत्यायोजन गरिसकेकाले स्थानीय तहको अगुवाईमा पनि स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नु आजको आवश्यकता समेत हो ।

साधारण अर्थमा स्थानीयस्तरका विषयवस्तुहरू समावेश गरी विद्यालयमा नियमित पठनपाठन गर्ने अभिप्रायले तयार गरिएको शैक्षणिक सामग्री स्थानीय पाठ्यक्रम हो । यसले स्थानीय क्षेत्रका प्राथमिकतापूर्ण विषयवस्तुहरूलाई समेटी तिनीहरूलाई विद्यालयको नियमित कार्यक्रम अनुरुप कक्षाकोठामा पुर्‍याउँछ । यसमा विशेष गरी स्थानीय स्तरका प्राकृतिक, साँस्कृतिक, भाषिक एवम् ऐतिहासिक विषयवस्तुका साथै पेसा, व्यवसाय र विपद् व्यवस्थापन आदि विषयहरू समावेश गर्न सकिन्छ । जसलाई स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, (मातृभाषासहित) २०७६ ले निर्दिष्ट गरेको छ । उक्त मार्गदर्शन, २०७६ अनुसार हाम्रो देशमा कक्षा १-८ को पाठ्यक्रम स्थानीय तहबाट निर्माण गर्ने प्रावधान छ र सोही अनुरूप बरेङ गाउँपालिकाले पनि शैक्षिकसत्र २०७८ देखी लागु हुनेगरि कक्षा १-३ को लागी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरेको हो । त्यसैगरी आधारभूत तह कक्षा १-३ मा साप्ताहिक ५ पाठ्यघण्टाका दरले वार्षिक १६० कार्यघण्टाको स्थानीय विषय समावेश गरिएको छ ।

यसै शिलशिलामा बागलुङ जिल्ला बरेङ गाउँपालिका अन्तर्गतका विद्यालयहरूका लागि स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्नको लागि गाउँपालिकाका प्रमुख सहित गाउँकार्यपालिकाका सदस्यहरू, विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरु तथा शिक्षक शिक्षिकाहरू, स्थानीय बुद्धिजीवी तथा संघसंस्थाहरूसँग छलफल भई कक्षा १ देखि ३ सम्मको स्थानीय विषयका लागि यसै क्षेत्रको प्राकृतिक, ऐतिहासिक तथा साँस्कृतिक, आर्थिक र सामाजिक मूल्य मान्यता साथै योग व्यायामको बारेमा आधारभूत तहका बालबालिकाहरूलाई परिचित गराउन वाञ्छनीय रहेको निष्कर्ष निकालिएको थियो । त्यसै अनुरूप स्थानीय विषय विज्ञहरू तथा मुख्य सरोकारवालाहरूको चरणवद्धरुपमा लेखन, छलफल अन्तरक्रियाबाट यो पाठ्यक्रमको निर्माण गरिएको हो । यो पाठयक्रम शैक्षिक सत्र २०७८ देखि कक्षा १-३ सम्म लागू हुनेछ ।

२. विषयक्षेत्र

स्थानीय आवश्यकतालाई मध्यनजर गरी आधारभूत तहमा अध्ययनरत बालबालिकाहरूलाई आफ्नो सामाजिक तथा वातावरणीय परिवेशबारे ज्ञान सीप प्रदान गर्ने यसको मुख्य अभिप्राय रहेकोछ । पाठ्यक्रमले यस क्षेत्रको प्राकृतिक, सामाजिक, ऐतिहासिक सास्कृतिक तथा आर्थिक पक्षलाई समेटेको छ र यहाँको प्राकृतिक साँस्कृतिक तथा सम्पदाको संरक्षण र संवर्धनलाई महत्त्व दिएको छ । संसारमा सबै प्रकारका विकास र सुधारका कार्यहरू मानवबाट नै सम्भव भएका छन् । मानिसले सर्वप्रथम आफ्नो गाँउ, समुदायको पहिचान गर्नुपर्दछ। त्यहाँ भएका प्राकृतिक, ऐतिहासिक सम्पदाहरू र आर्थिक क्रियाकलापहरूबारे जानकार हुनुपर्दछ । आफ्नो आफ्नो क्षेत्रबाट सुधारको पहल गरेर मात्र व्यापक क्षेत्रमा पुग्न सकिन्छ । आधारभूत तहमा अध्ययनरत बालबालिकाहरूले औपचारिक रूपमा

आफ्नो गाँउबस्ती, समाज र गाउँपालिकाको वस्तुनिष्ठ ज्ञान प्राप्त गर्नेछन् र यहाँ प्रचलित भाषा, संस्कृति, ऐतिहासिक र धार्मिक महत्त्वका स्थलहरू, प्राकृतिक सम्पदा तथा यसको संरक्षण एवम् संवर्धन गर्दै सम्भावित स्थानीय प्राकृतिक बिपत्तीहरूको बारेमा समेत पहिचान गर्नेछन् साथै स्थानीय स्तरमा खेलिने खेल, योग र ध्यानको पहिचान एवं अभ्यास गर्नेछन् ।

३. स्थानीय पाठ्यक्रमको औचित्य

यस पाठ्यक्रमले बरेङ गाउँपालिकामा प्रचलित पेसा, व्यवसाय र आर्थिक क्रियाकलापको औपचारिक जानकारी प्राप्त गराउँनेछ । पाठ्यक्रमले वातावरण संरक्षण तथा सुधारका निम्ति सहयोग गर्न प्रेरित गर्दछ । यसबाट बालबालिकाहरूले सामाजिक मूल्यमान्यताको पालना गर्दै असल सामाजिक व्यवहारको अनुशरण गर्नेछन् | यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनले भावी सामाजिक तथा वातावरणीय विकासका धरोहर आजका बालबालिकाहरूलाई स्थानीय परिवेशको सर्वाङ्गिण पक्षको पहिचान गराई सोको संरक्षण तथा सुधारमा सहयोग र सक्रिय सहभागिता बढाउनका साथै स्वावलम्बनको धारणा समेत प्रदान गर्नेछ । भविष्यमा बरेङ गाउँपालिकाको विकासका निम्ति नयाँ सम्भावनाहरू पहिल्याउने अवसर दिनेछ । सामाजिक सहिष्णुता र मेलमिलापको वातावरण विकास गरी दिगो विकासका लागि सामाजिक ऐक्यबद्धताको सन्देश प्रवाह गर्दै पेसा, व्यवसायको लागि गाँउ छोडेर जाने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गर्नेछ । स्थानीय परिवेश अनुसारको ज्ञान र सीप अभिमुखीकरण गर्दै स्थानीय विज्ञको सहभागितामा विकास गरिएको यस पाठ्यक्रमको औचित्यलाई निम्न बँदाहरूले स्पष्ट पार्दछन् ।

क) बरेङ गाउँपालिकाको भौगोलिक, जातीय, भाषिक, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा प्राकृतिक विविधतालाई सम्बोधन गर्न ।

ख) बरेङ गाउँपालिकामा रहेका परम्परागत ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई उजागर गर्न ।

ग) स्थानीय सम्पदा, वातावरण, पर्यटकीय स्थल र जैविक विविधताप्रति अभिमुखीकरण हुँदै स्थानीय स्तरकै पहलमा संरक्षण र उपयोग गर्दै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा पहिचान गराउन ।

घ) स्थानीय स्तरका प्रदूषण, कुरीति र प्रकोपहरूप्रति जानकारी लिई यिनीहरूको न्यूनीकरण तथा रोकथामका उपाय अवलम्बन गर्न ।

ङ) स्थानीय व्यक्ति र संस्थाको योगदानको सम्मान गरी यहाँका स्रोत र साधनको अधिकतम परिचालन गर्न ।

च) परम्परागत पेशा, व्यवसाय, संस्कृति र कला कौशलप्रति जानकारी लिई यसमा रहेका मौलिकताको संरक्षण, संवर्धन गर्न ।

छ) पूर्वीय सभ्यतामा रहेका जीवन शैली, संस्कार र स्वस्थ बानीप्रति सचेतना वृद्धि गर्न र यसलाई अपनाउन ।

ज) स्थानीय स्तरमा खेलिने खेल, गाईने गित सङ्गित, योग तथा ध्यानको पहिचान एवं अभ्यास गर्न ।

४. एकिकृत ढाँचाको पाठ्यक्रम विकास

नेपाल सरकारले विगतको अलग अलग विषयहरू आआफ्नै तरिकाले शिक्षण गर्ने गरी निर्माण गरिएको विषयगत पाठ्यक्रमको सट्टा विभिन्न विषयलाई अन्तरसम्बन्धित गर्ने र सिकाइलाई दैनिक जीवनसापेक्ष बनाई सान्दर्भिक बनाउन आधारभूत तहको तल्लो कक्षामा एकीकृत पाठ्यक्रम लागु गरेको छ । यो पाठ्यक्रमको वैकल्पिक ढाँचा हो र विभिन्न विषयका ज्ञान र सिपलाई कुनै समस्यामा वा विषयक्षेत्रमा केन्द्रित गर्नेदेखि लिएर कुनै मुद्दा वा

समस्यामा केन्द्रित भई विषयवस्तुको कुनै सीमा निर्धारण नगरी समस्या समाधानका लागि आवश्यक ज्ञान तथा सिप प्राप्त हुने गरी शिक्षण सिकाइ सञ्चालन गर्ने अपेक्षा गरेको छ । त्यसै अनुसार एकीकृत ढाँचाको पाठ्यक्रम र तदनुकूलको पाठ्यपुस्तक तथा अभ्यास पुस्तिका विकास एवम् सोही अनुसारको शिक्षण सिकाइ हुनुपर्छ । नेपालमा एकीकृत पाठ्यक्रम सम्बन्धमा विगतमा केही अभ्यास भएका पनि छन् । पाठ्यक्रम एकीकृत नभएपनि वि.सं. २०४२/०४३ मा निम्नमाध्यमिक तहको नेपाली र सामाजिक विषयमा अन्तरविषयगत् समायोजन गरी र वि.सं. २०५० मा प्राथमिक तहको कक्षा १-३ को मेरो सेरोफेरो विषयका रूपमा पाठ्यपुस्तक विकास तथा कार्यान्वयन गरिएको पाइन्छ । विगतमा एकीकृत सिद्धान्त अवलम्बन नभई सामाजिक अध्ययन र जनसङ्ख्या शिक्षा, स्वास्थ्य, जनसङ्ख्या तथा वातावरण शिक्षा, स्वास्थ्य र शारीरिक शिक्षा, विज्ञान र वातावरण शिक्षा, पेसा, व्यवसाय र प्रविधि शिक्षा जस्ता विषय राखी एउटा पाठ्यपुस्तक विकास भइ कार्यान्वयन भएको पाइन्छ । त्यस्तै पाठ्यसामग्रीमा समावेश भएका सिकाइ क्रियाकलापहरू एकीकृत नगरी भिन्नभिन्न सिकाइ उपलब्धिसँग आबद्ध गर्ने गरिएको पाइन्छ । पाठ्यक्रम विकास केन्द्रद्वारा आधारभूत तह (कक्षा १-३) को एकिकृत पाठ्यक्रम कार्यान्वयनको चरणमा छ ।

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले विद्यालय शिक्षालाई आधारभूत र माध्यमिक गरी दुई तहमा बाँडेको छ । आधारभूत तहको कक्षा १ मा प्रवेश गर्नुपूर्व १ वर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको व्यवस्था हुने छ । विद्यालय शिक्षाको संरचनामा कक्षा १ देखि ८ सम्म गरी आठ वर्ष अवधिको आधारभूत शिक्षा र कक्षा ९ देखि १२ सम्मको चार वर्ष अवधिको माध्यमिक शिक्षा कायम गरिएको छ । सिकारुको उमेर, सिकाइ क्षमतास्तर तथा बालमनोविज्ञान समेतलाई आधार मानी विद्यालय शिक्षाको तहगत र कक्षागत संरचना निम्नबमोजिम निर्धारण गरिएको छ ।

५. विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसार विद्यालय शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्यहरू निम्नानुसार हुने छन् ।

(क) प्रत्येक व्यक्तिमा अन्तर्निहित प्रतिभा प्रस्फुटन गरी व्यक्तित्व विकास गर्ने ।

(ख) सक्रिय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रका मूल्य तथा मान्यताप्रति प्रतिबद्ध, राष्ट्र र राष्ट्रियताप्रति बफादार, स्वाभिमानी, सामाजिक तथा साँस्कृतिक विविधतालाई सम्मान गने, चरित्रवान्, नैतिकवान् एवं जिम्मेवार नागरिक तयार गर्ने ।

(ग) श्रमप्रति सम्मान एवम् सकारात्मक सोच भएका, रोजगार तथा स्वरोजगारउन्मख , उत्पादनशिल, उद्यमशिल र सीपयुक्त नागरिक तयार गर्ने ।

(घ) व्यक्तिको सामाजिकीकरणमा सहयोग गर्दै सामाजिक सद्भाव तथा सहिष्णुता र राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्न सहयोग पुऱ्याउने ।

(ङ) प्राकृतिक तथा राष्ट्रिय सम्पदा र पर्यावरणको संरक्षण, संबर्धन र सदुपयोग गर्दै दिगो विकासमा योगदान गर्ने सचेत नागरिक तयार गर्ने ।

(च) प्रत्येक व्यक्तिमा शान्ती, मानव अधिकार, समानता, समावेशिता र सामाजिक न्यायका मान्यता अनुरुपको आचरण विकास गरी समतामूलक, समावेशी, न्यायपूर्ण र समाजवादउन्मुख राष्ट्र निर्माणमा मद्दत गर्ने ।

(छ) राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धी, आधुनिक सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोग गर्न सक्ने विश्वपरिवेश सुहाउँदो दक्ष जनशक्ति तयार गर्ने ।

(ज) वैज्ञानिक अवधारणा, तथ्य, सीप, सिद्धान्त तथा प्रविधिको प्रयोग गर्न सक्ने वैज्ञानिक सुझबुझ भएका र खोज तथा अनुसन्धानमुखी जनशक्ति तयार गर्ने ।

(झ) रचनात्मक तथा समालोचनात्मक चिन्रतन गर्ने, जीवनोपयोगी सीप भएका, सहिष्णु र भाषिक सक्षमतामा निपूर्ण नागरिक तयार गर्ने ।

(ञ) नेपाली मौलिक कला, संस्कृती, सौन्दर्य, आदर्श तथा वैशिष्टयअरूको संरक्षण, संबर्धन र विस्तारतर्फ अभिप्रेरित भई नेपाली पहिचानप्रति गौरव गर्ने नागरिक तयार गर्ने ।

(ट) जलबायू परिवर्तन तथा प्राकृतिक एवं मानव सिर्जित प्रकोपप्रति सचेत रहि सम्भावित जोखिम न्यूनीकरण तथा विपद् व्यवस्थापन गर्न सक्षम नागरिक तयार गर्ने ।

(ठ) सामाजिक न्यायमा आधारित संमृद्ध राष्ट्र निर्माणका निम्ति आवश्यक मानव संसाधनको विकास गर्ने ।

६. विद्यालय शिक्षाको तहगत संरचना

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७६ ले विद्यालय शिक्षालाई आधारभूत र माध्यमिक गरि दुई तहमा बाँडेको छ । सिकारुको उमेर, सिकाइ क्षमतास्तर तथा बालमनोविज्ञानलाई समेत आधार मानी विद्यालय शिक्षाको तहगत र कक्षागत संरचना निम्न बमोजिम निर्धारण गरिएको छ ।

तालिका १ : विद्यालय शिक्षाको तहगत र कक्षागत संरचना

विद्यालयको तह	कक्षा	उमेर समूह	सिकाइ क्षमतास्तर
प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा	४ वर्ष	
आधारभूत	कक्षा १-३	५ देखि ७ वर्षसम्म	तह १
	कक्षा ४ -५	८ देखि ९ वर्षसम्म	तह २
	कक्षा ६ -८	१० देखि १२ वर्षसम्म	तह ३
माध्यमिक	कक्षा ९ -१०	१३ देखि १४ वर्षसम्म	तह ४
	कक्षा ११ — १२	१५ देखि १६ वर्षसम्म	तह ५

स्रोतः पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी भक्तपुर ।

७. विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रम संरचना

विद्यालय तहको पाठ्यक्रम संरचना निम्नानुसार रहेको छ :

७.१ प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको पाठ्यक्रम संरचना

तालिका २ : प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको पाठ्यक्रम संरचना

क्र.सं.	सिपका क्षेत्रहरू	सिपहरू	वार्षिक समय (घण्टामा)
१.	आधारभूत सिप सिकाइका क्षेत्र	(क) शारीरिक सिप (ख) संवेगात्मक सिप	३८४

		(ग) सामाजिक, सांस्कृतिक र नैतिक सिप (घ) बौद्धिक तथा मानसिक सिप (ङ) स्वास्थ्य, पोषण, सुरक्षा र वातावरण सिप (च) सिर्जनात्मक सिप	
२.	विषयगत सिप सिकाइका क्षेत्र	(क) भाषिक सिप (ख) पूर्वगणितीय सिप (ग) दृश्यकला, कार्यतरिका र सिर्जनशीलता (घ) वरपरको वातावरण (ङ) सामाजिक सिप	१९२
जम्मा			५७६

(उपर्युक्त तालिकामा उल्लिखित क्रियाकलाप र समयबाहेक मनोरञ्जन क्रियाकलाप, बाह्य खेल र आराम गर्ने समय गरी कम्तीमा दैनिक १ घण्टाका दरले वर्षभरिमा २५६ घण्टासम्म वार्षिक समय थप हुनसक्ने छ ।) स्रोतः पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी भक्तपुर ।

७.२ आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम संरचना

तालिका ३ : आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम संरचना

क्र.स.	विषयसम्बन्धी क्रियाकलाप	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्यघण्टा
१.	भाषिक सिप विकाससम्बन्धी क्रियाकलाप (नेपाली)	५	१६०
२.	भाषिक सिप विकाससम्बन्धी क्रियाकलाप (अङ्ग्रेजी)	४	१२८
३.	गणितीय सिप विकाससम्बन्धी क्रियाकलाप	४	१२८
४.	विज्ञान, स्वास्थ्य र शारीरिक शिक्षासम्बन्धी क्रियाकलाप	४	१२८
५.	सामाजिक अध्ययन, चारित्रिक विकास तथा सिर्जनात्मक कलासम्बन्धी क्रियाकलाप	४	१२८
६.	मातृभाषिक सिप स्थानीय विषयवस्तुसम्बन्धी क्रियाकलाप	५	१६०
जम्मा		२६	८३२

(पठनपाठन सञ्चालनका लागि उपयोग भएको ३२ घण्टाको समयावधिलाई १ पाठ्यघण्टा (Credit hour) मानिएको छ ।

स्रोतः पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी भक्तपुर ।

स्थानीय विषयअन्तर्गत मातृभाषा, स्थानीय इतिहास तथा संस्कृति, संस्कृत भाषा र स्थानीय ज्ञान, सिप, कला तथा प्रविधिमा आधारित विषयसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप पर्ने छन् । सिर्जनात्मक सिप विकाससम्बन्धी क्रियाकलापलाई अन्य विषयक्षेत्रका क्रियाकलापहरूसँग पनि सम्बन्धित गराउनुपर्ने छ । स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री विदयालयले स्थानीय विज्ञ, अभिभावक तथा स्थानीय तहको सहयोग र समन्वयमा विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्नेछ ।

७.३ आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४-५) को पाठ्यक्रम संरचना

तालिका ४ आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४-५) को पाठ्यक्रम संरचना

क्र.स.	विषय	पाठ्यघण्टा	बार्षिक कार्यघण्टा
१.	नेपाली	५	१६०
२.	अङ्ग्रेजी	५	१६०
३.	गणित	५	१६०
४.	विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
५.	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा	५	१६०
६.	स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला	३	९६
७.	मातृभाषा/स्थानीय विषय	४	१२८
जम्मा		३२	१०२४

स्रोतः पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी भक्तपुर ।

स्थानीय विषयअन्तर्गत मातृभाषा, स्थानीय इतिहास तथा संस्कृति, संस्कृत भाषा र स्थानीय ज्ञान, सिप, कला तथा प्रविधिमा आधारित विषयसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप पर्ने छन् । स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम र पाठयसामग्री विद्यालयले स्थानीय तहको सहयोग र समन्वयमा स्थानीय विज्ञ तथा अभिभावकको संलग्नतामा विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने छ ।

७.४ आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) को पाठ्यक्रम संरचना

तालिका ५ : आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) को पाठ्यक्रम संरचना (साधारण)

क्र.स.	विषय	पाठ्यघण्टा	बार्षिक कार्यघण्टा
१.	नेपाली	५	१६०
२.	अङ्ग्रेजी	५	१६०
३.	गणित	५	१६०

४.	विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
५.	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा	५	१६०
६.	स्वास्थ्य तथा शारीरिक (सिर्जनात्मक कलासहित)	३	९६
७.	मातृभाषा/स्थानीय विषय वा संस्कृत भाषा	४	१२८
जम्मा		३२	१०२४

स्रोतः पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी भक्तपुर ।

८. तहगत सक्षमता

कक्षा १-३

१. बरेङ गाउँपालिकाको परिचय,
२. स्थानीय स्तरमा पाइने जैविक विविधताको पहिचान,
३. बरेङमा रहेका बनजङ्गल, नदिनाला, लेक, धुरी, झरना, खनिज पदार्थ आदिको परिचय,
४. स्थानीय क्षेत्रमा हुने प्राकृतिक एवं मानवजन्य विपत्तीहरुको पहिचान र स्रोतबाट होसियारी,
५. गाउँपालिका अन्तर्गतका प्रचलित चाडपर्व, धर्म र संस्कृतीको पहिचान,
६. स्थानीय ऐतिहासिक स्थलहरुको परिचय,
७. असल सामाजिक मूल्य मान्यताहरुको अनुसरण,
८. स्थानीय पेशा, व्यवसाय र आर्थिक क्रियाकलापहरुको पहिचान,
९. योग, व्यायाम र खेलकुद सम्बन्धी अभ्यास,
१०.हरित विद्यालयको परिचय,
११.पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान,
१२.स्थानीय गित संगितको अभ्यास ।

९. कक्षागत सिकाई उपलब्धी

कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१। गाउँपालिकाको नाम र ठेगाना बताउन, २। गाउँपालिकाको सिमाना बताउन, ३। गाउँपालिकाको जनसङ्ख्या र जातजातीको परिचय दिन, ४। शैक्षिक संस्थाहरु एवं अन्य संस्थाहरुको परिचय दिन, ५। जडिबुटीको परिचय दिन, ६। घरपालुवा जनावरको नाम बताउन, ७। फोहोरमैलाको परिचय दिन, ८। वन्यजन्तु र पंक्षीहरुको नाम बताउन, ९। धार्मिक सम्पदाको नाम बताउन, १०।स्थानिय स्तरमा मनाउने चाडपर्वको नाम बताउन, ११।ऐतिहासिक संपदाको पहिचान गर्न, १२। स्थानीय गित सङ्गित गाउन, १३। बाध्यवाधनको परिचय दिन, १४। विभिन्न प्रकोप र विपदहरुको नाम बताउन, १५।हरित विद्यालयको परिचय दिन, १६।आदर सत्कार र शिष्टाचारको परिचय दिन, १७।सन्तुलित भोजनको प्रयोग गर्न, १८।जन्म संस्कारको बारेमा बताउन, १९।सकारात्मक व्यवहारको अवलम्वन गर्न, २०।बालीनाली, तरकारी, फलफुल, जडिबुटी, घरपालुवा जनावर र पंक्षीको नाम बताउन, २१।बाँस र काठबाट बन्ने सामानको नाम भन्न, २२।व्यापार र पर्यटकिय क्षेत्रको नाम बताउन, २३।स्थानीय खेलहरुको नाम भन्न र खेल खेल्न, २४। योग र ध्यानको प्रारम्भिक अभ्यास गर्न, २५। व्यक्तिगत सरसफाई गर्न,	१। गाउँपालिकामा रहेका वडाको सङ्ख्या, वडाको सिमाना बताउन, २। वडागत जनसङ्ख्या र जातजातीको सङ्ख्या बताउन, ३। शैक्षिक संस्थाहरु एवं अन्य संस्थाहरुको परिचय दिन, ४। जडिबुटीको परिचय दिन, ५। घरपालुवा जनावरको नाम बताउन, ६। घरआगन र वरिपरिको वातावरणको सरसफाई गर्न, ७। वन्यजन्तु र पंक्षीहरुको परिचय दिन, ८। नदिनाला, झरना, धुरी र लेकको बारेमा बताउन, ९। धार्मिक स्थल तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको परिचय दिन, १०।स्थानीय लोकभाकामा आधारित गित गाउन, ११।स्थानीय बाध्यवाधनको परिचय दिन, १२।विभिन्न प्रकोप र विपदहरुको परिचय दिन, १३।हरित विद्यालयको महत्व बताउन, १४।घर परिवार र गुरुहरुप्रति आदर सत्कार र शिष्टाचार गर्न, १५।सादा जिवन उच्च विचारलाइ व्यवहारिक रुपमा लागू गर्न, १६।ब्रतबन्ध संस्कारको बारेमा बताउन, १७।मान्यजनहरुप्रति सकारात्मक व्यवहारको अवलम्वन गर्न, १८।बालीनाली र तरकारीको परिचय दिन, १९। फलफुल र जडिबुटीको परिचय दिन, २०।घरपालुवा जनावर र पंक्षीको परिचय दिन, २१।बाँस र काठबाट बन्ने सामानको परिचय दिन, २२।व्यापार र पर्यटकिय क्षेत्रको परिचय दिन, २३।स्थानीय खेलहरुको नाम भन्न र खेल खेल्न, २४।योग र ध्यानको प्रारम्भिक अभ्यास गर्न, २५।व्यक्तिगत र विद्यालयको सरसफाई गर्न,	१। गाउँपालिकाको सामान्य इतिहाँस बताउन, २। भौगोलिक अवस्था, जातजातीगत जनसङ्ख्या बताउन, ३। शैक्षिक संस्था एवं अन्य संस्थाहरुको कार्य बताउन, ४। वनस्पती र जडिबुटीको मानव स्वास्थ्यमा हुने महत्वको बारेमा जानकार हुन, ५। स्थानीय बोटविरुवाको परिचय दिन, ६। घरपालुवा जनावरको महत्व बताउन, ७। घरपालुवा जनावरबाट मानव जीवनमा हुने फाइदाहरु बताउन, ८। फोहोरमैलाको वर्गिकरण (कुहिने र नकुहिने) गर्न, ९। वातावरण प्रदुषण न्युनीकरण गर्न अपनाउने उपायहरु अबलम्बन गर्न, १०। वन्यजन्तु र पंक्षीको महत्व बताउन, ११। नदिनाला र झरनाबाट हुने फाइदाहरुको बारेमा बताउन, १२।धुरी र लेकको महत्व बोध गर्न, १३।धार्मिक स्थल तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको परिचय र महत्व बताउन, १४। स्थानीय लोकभाकामा आधारित गित गाउन, १५। स्थानीय लोकभाकाको साँस्कृतिक महत्व बताउन, १६। स्थानीय बाध्यवाधनको परिचय दिन, १७। स्थानीय बाध्यवाधनको साँस्कृतिक महत्व बताउन तथा प्रयोग गर्न, १८। प्राकृतिक तथा मानविय कारणबाट हुने विपदहरुबाट सतर्क रहन, १९। सवारी दुर्घटनाका कारणहरु पत्ता लगाउन, २०। विद्यालयको वातावरण सफा एवं हरियाली बनाउन, २१। छरछिमेक, समाजसेवी र मान्यजनहरुप्रति आदर, सत्कार र शिष्टाचार गरि यसको महत्त्व बताउन, २२। सकारात्मक जीवनशैली अपनाई यसको महत्व बोध गर्न, २३। विवाह संस्कारको बारेमा बताउन, २४। चौरासी पूजा संस्कारको बारेमा बताउन, २५। सकारात्मक व्यवहार गर्दाका फाइदाहरुको अबलम्बन गरि सूचि तयार गर्न,

## १०.	विषयवस्तुको छनोट

१. स्थानीय वातावरणमा पाइने वनस्पती, जडिबुटी र पशुपंक्षीहरु, प्रदुषण, फोहोरमैला व्यवस्थापन, उर्जा, विद्युतिय दुर्घटना,
२. बरेङ गाउँपालिकाको सेरोफेरोमा रहेका बनजङ्गल, नदिनाला, धुरी, लेक, झरना र खनिज पदार्थ,
३. भुकम्प, बाढी, पहिरो, आगालागी, चटयाङ, हुरी बतास र सडक दुर्घटना, हरित विद्यालय,
४. स्थानीय स्तरमा प्रचलित भाषा, चाडपर्व, धर्म, संस्कृति, रितिरिवाज र भेषभुषा, जातजाती, गित संगित, जनसङ्ख्याको परिचय,
५. बरेङ गाउँपालिकाभित्र रहेका मठ, मन्दिर, चर्च र अन्य धार्मिक सम्पदाहरु,
६. सामाजिक मूल्य मान्यता र असल व्यवहार,
७. स्थानीय स्तरमा प्रचलित पेशा, व्यवसाय, उद्योगधन्दा तथा आयआर्जनका क्रियाकलापहरु (पशुपालन, खेतिपाती, जडिबुटी खेती, हस्तकला, पर्यटन आदि ।)
८. स्थानीय क्षेत्रमा परम्परागत रुपमा खेलिने खेलहरु र योग व्यायामहरु,

## ११.	स्थानीय पाठ्यक्रमको पाठ्यघण्टा र बार्षिक कार्यघण्टा तालिका

क्र. सं.	विषय क्षेत्र	कक्षा १-३	
		वार्षिक कार्यघण्टा	पाठ्यघण्टा
१.	हाम्रो गाउँपालिका	२०	
२.	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	२५	
३.	धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा स्थानीय गीत सङ्गित	२५	
४.	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र हरित विद्यालय	२०	
५.	सामाजिक मूल्य मान्यता र सकारात्मक व्यवहार	२५	
६.	स्थानीय पेशा व्यवसाय र आर्थिक क्रियाकलाप	२५	
७.	खेलकुद, शारिरिक सुस्वास्थ्य र सरसफाई	२०	
		१६०	५

१२। क्षेत्र र क्रम

क्र.स.	विषयक्षेत्र	विषयवस्तु	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१.	हाम्रो गाउँपालिका	गाउँपालिकाको परिचय	गाउँपालिकाको नाम र ठेगाना	गाउँपालिकामा रहेका वडाहरु	गाउँपालिकाको इतिहाँस
		भौगोलिक अवस्था तथा जनसङ्ख्या, जातजाती	गाउँपालिकाको सिमाना, गाउँपालिकाको जनसङ्ख्या र जातजातीको परिचय	गाउँपालिकाको वडागत सिमाना, गाउँपालिकाको वडागत जनसङ्ख्या, जातजाती	भौगोलिक अवस्था, जातजातीगत जनसङ्ख्या
		शैक्षिक संस्था एवं अन्य संस्थाहरु	शैक्षिक संस्था र अन्य संस्थाहरुको नाम	शैक्षिक संस्था र अन्य संस्थाको परिचय	शैक्षिक एवं अन्य संस्थाका कार्यहरु
२.	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	वनस्पती र जडीबुटी	जडिबुटीको परिचय	गाउँपालिकामा पाइने जडिबुटीहरु	वनस्पती र जडिबुटीको मानव स्वास्थ्यमा महत्व
		जैविक विविधता	घरपालुवा जनावरको नाम	गाउँपालिकामा पाइने घरपालुवा जनावरको परिचय	स्थानीय बोटविरुवाहरुको परिचय, घरपालुवा जनावरको महत्व र जनावरबाट मानव जीवनमा हुने फाइदाहरु
		वातावरण प्रदुषण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन	फोहोरमैलाको परिचय	व्यक्तिगत, घर आगन, विद्यालय र वरिपरिको वातावरणको सरसफाई	फोहोरमैलाको वर्गिकरण (कुहिने र नकुहिने), वातावरण प्रदुषण न्युनीकरण गर्न अपनाउने उपायहरु
		पशुपंक्षीहरु	वन्यजन्तु र पंक्षीहरुको नाम	गाउँपालिकामा पाइने वन्यजन्तु र पंक्षीहरुको परिचय	वन्यजन्तु र पंक्षीको महत्व
		नदिनाला तथा झरनाहरु	नदिनाला र झरनाको परिचय	नदिनाला र झरनाको नाम	नदिनाला र झरनाबाट हुने फाइदाहरु
		धुरी तथा लेकहरु	धुरी र लेकको परिचय	धुरी र लेकको नाम	धुरी र लेकको महत्व
३.	धार्मिक, साँस्कृतिक,	धार्मिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा	धार्मिक स्थलहरुको नाम : चाडपर्वहरुको नाम	धार्मिक स्थलहरुको सामान्य परिचय चाडपर्वहरुको सामान्य परिचय	धार्मिक स्थलहरुको परिचय र महत्व चाडपर्वहरु मनाउने तरिकाहरु

	ऐतिहासिक तथा स्थानीय गीत सङ्गीत	ऐतिहासिक सम्पदा	ऐतिहासिक स्थलहरुको नामः	ऐतिहासिक स्थलहरुको सामान्य परिचय :	ऐतिहासिक स्थलहरुको परिचय र महत्व :
		स्थानीय गीत सङ्गीत	लोक भाकामा आधारित गीतहरुका नाम	लोक भाकामा आधारित गीतहरुको सामान्य परिचय	लोक भाकामा आधारित गीतहरुको सामान्य परिचय, साँस्कृतिक महत्व र फाइदा
		वाध्यवादनहरु	स्थानीय वाध्यवादनहरु नाम :	स्थानीय वाध्यवादनहरुको सामान्य परिचय :	स्थानीय वाध्यवादनहरुको सामान्य परिचय र तिनीहरुको साँस्कृतिक महत्व :
४.	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र हरित विद्यालय	प्रकोप तथा विपद्	विभिन्न प्रकोप र विपदहरुको नाम	स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने प्रकोप तथा विपदहरूको परिचय	प्राकृतिक तथा मानविय कारणबाट हुने विपद्हरु र सवारी दुर्घटनाका कारणहरु
		हरित विद्यालय	हरित विद्यालयको परिचय	हरित विद्यालयको महत्व	विद्यालयको वातावरण
५.	सामाजिक मूल्य मान्यता र सकारात्मक व्यवहार	आदर सत्कार र शिष्टाचार	आदर सत्कार र शिष्टाचार परिचय	घरपरिवार र गुरूहरुप्रति गर्ने आदर सत्कार र शिष्टाचार	छरछिमेक, समाजसेवी र मान्यजनहरुप्रति गर्ने आदर सत्कार र शिष्टाचार र यसको महत्त्व
		सकारात्मक जीवनशैली	सन्तुलित भोजन	सादा जीवन उच्च विचारको महत्व	सकारात्मक जीवनशैलीको महत्व
		संस्कार	जन्म संस्कार	ब्रतबन्ध संस्कार	विवाह संस्कार तथा चौरासी पुजा संस्कार
		सकारात्मक व्यवहार	सकारात्मक व्यवहार परिचय	मान्यजनहरु प्रति गरिने व्यवहार	सकारात्मक व्यवहार गर्दाका फाइदाहरु

६.	स्थानीय पेशा व्यवसाय र आर्थिक क्रियाकलाप	(१) कृषि	क) खेतीबालीको नाम ख) तरकारी बालीको नाम ग) फलफुल र जडिबुटीको नाम घ) घरपालुवा पशुपंक्षीको नाम	कृषि र बालीनालीको सामान्य परिचय : (क) खेतीपाती खाद्यान्न बालीको सामान्य परिचय (ख) तरकारी खेतीको सामान्य परिचय (ग) फलफूल खेतीको सामान्य परिचय (घ) जडीबुटीको सामान्य परिचय (ङ) पशुपालनको सामान्य परिचय (च) पङ्क्षी पालनको सामान्य परिचय	(क) खाद्यान्न बालीको परिचय र फाइदा (ख) तरकारी खेतीको परिचय र फाइदा (ग) फलफूल खेतीको परिचय र फाइदा (घ) जडीबुटीको परिचय र फाइदा (ङ) पशु पङ्क्षी पालनको परिचय र फाइदा
		(२) घरेलु तथा साना उद्योग	घरेलु तथा साना उद्योगको नाम : (क) निगालो तथा बास उद्योग (ख) फर्निचर उद्योग	घरेलु तथा साना उद्योगको सामान्य परिचय (क) निगालो तथा बास उद्योगको सामान्य परिचय (ख) फर्निचर उद्योगको सामान्य परिचय	(क) दुग्ध उद्योगको परिचय र फाइदा (ख) निगालो तथा बास उद्योगको परिचय र फाइदा
		(३) व्यापार	विभिन्न व्यापारको नाम :	विभिन्न व्यापारको सामान्य परिचय	विभिन्न व्यापारको परिचय र फाइदा
		(४) पर्यटन	सम्भावित पर्यटकीय स्थलहरुको नाम :	सम्भावित पर्यटकीय स्थलहरुको सामान्य परिचय	सम्भावित पर्यटकीय स्थलहरुको परिचय र महत्व

७.	खेलकुद, शारिरिक सुस्वास्थ्य र सरसफाई	स्थानीय खेलहरु	स्थानीय खेलहरुको नाम	स्थानीय खेलहरुको अभ्यास	स्थानीय खेलहरुको अभ्यास
		योग र ध्यान	योग र ध्यानको प्रारम्भिक अभ्यास	योग र ध्यानको प्रारम्भिक अभ्यास	योग र ध्यानको प्रारम्भिक अभ्यास
		व्यक्तिगत सरसफाई	व्यक्तिगत सरसफाईको अभ्यास	व्यक्तिगत र विद्यालयको सरसफाईको अभ्यास	व्यक्तिगत, विद्यालय र घरको सरसफाईको अभ्यास

पाठ्यवस्तुको विस्तृतिकरण

यस खण्डमा कक्षागत रुपमा बालबालिकाहरुले हाँसिल गर्ने सिकाई उपलब्धी, अध्ययन गर्ने विषयवस्तु, सम्भाव्य शिक्षण सिकाई प्रक्रिया (क्रियाकलाप, शिक्षण सामग्री र मूल्याङकन) लाई प्रस्तुत गरिएको छ । पाठ्यवस्तुको विस्तृतीकरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

कक्षा १

क्र.स.	क्षेत्र	सिकाई उपलब्धी	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भाव्य क्रियाकलाप	शिक्षण सामग्री	मूल्याङ्कन	पा.घ.
१.	हाम्रो गाउँपालिका	गाउँपालिकाको नाम र ठेगाना बताउन, गाउँपालिकाको सिमाना बताउन, गाउँपालिकाको जनसङ्ख्या र जातजातीको परिचय दिन, शैक्षिक संस्थाहरु एवं अन्य संस्थाहरुको परिचय दिन	गाउँपालिकाको परिचय, भौगोलिक अवस्था तथा जनसङ्ख्या, जातजाती, शैक्षिक संस्था एवं अन्य संस्थाहरु	गाउँपालिकाको नाम, ठेगाना, सिमाना, जनसङ्ख्या, जातजाती, शैक्षिक संस्था एवं अन्य संस्थाको नाम	बरेङ गाउँपालिकाको वडा र सिमाना सहितको नक्शा देखाइ गाउँपालिकाको नाम, ठेगाना र सिमाना बताउने । गाउँपालिकाको कूल जनसङ्ख्या अंक र अक्षरमा बताउने । गाउँपालिकामा रहेका जातजातीहरुको परिचय दिने । गाउँपालिकाभित्र रहेका शैक्षिक संस्थाहरु र एफ् एम् रेडियो, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी, वडा कार्यालय, सहकारी संस्थाको नाम बताउने ।	गाउँपालिकाको नक्शा, शैक्षिक संस्था र अन्य संस्थाको चित्रहरु	गाउँपालिकाको नाम, ठेगाना, सिमाना, जनसङ्ख्या, जातजाती, शैक्षिक संस्था र अन्य संस्थाहरुको परिचय दिन लगाउने । शैक्षिक संस्था र अन्य संस्थाहरुको चित्र देखाइ पहिचान गर्न लगाउने ।	

२.	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	जडिबुटीको परिचय दिन, घरपालुवा जनावरको नाम बताउन, फोहोरमैलाको परिचय दिन, वन्यजन्तु र पंक्षीहरुको नाम बताउन ।	जडिबुटीको परिचय, घरपालुवा जनावरको नाम, फोहोरमैलाको परिचय, वन्यजन्तु र पंक्षीहरुको नाम।	बरेङ गाउँपालिकामा पाइने जडिबुटीको नाम, घरपालुवा जनावरहरुको नाम, घरमा र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको नाम, वन्यजन्तु र पंक्षीको नाम ।	जडिबुटीहरु देखाउने र नाम बताउने, घरपालुवा जनावरको चित्र बनाइ नाम बताउने, विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको परिचय दिइ निश्चित ठाउँमा राख्न सिकाउने, वन्यजन्तु र पंक्षीको चित्र सहित नाम बताउने ।	जडिबुटीहरु, चित्र, फोहोर राख्ने बाल्टी ।	जडिबुटी देखाइ नाम भन्न लगाउने, घरपालुवा जनावरको चित्र बनाइ नाम सोध्ने, फोहोरमैला कहाँ राख्नुपर्छ सोध्ने, बन्यजन्तु र पंक्षीको चित्र बनाइ नाम सोध्ने	

३.	धार्मिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा स्थानीय गीत सङ्गीत	धार्मिक सम्पदाको नाम बताउन, स्थानिय स्तरमा मनाउने चाडपर्वको नाम बताउन, ऐतिहासिक संपदाको पहिचान गर्न, स्थानीय गित सङ्गित गाउन, बाध्यवाधनको परिचय दिन	धार्मिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा, ऐतिहासिक सम्पदा, स्थानीय गीत सङ्गीत, बाध्यवादनहरु	धार्मिक विद्यालयको नामः चाडपर्वको नाम, ऐताहासिक सम्पदाको नाम, स्थानीय गित सङ्गित, बाध्यवाधन	बरेङ गाउँपालिकाभित्र रहेका धार्मिक सम्पदाहरुको नाम भन्न लगाउने, स्थानीय स्तरमा मनाउने चाडपर्वको नाम भन्न लगाउने, ऐताहासिक सम्पदाहरुको नाम भन्न लगाउने, नजिककमा रहेका सम्पदाहरुमा भ्रमण गराउने, स्थानीय गित गाउन लगाउने, वाध्यवादनको प्रयोग गर्ने	धार्मिक सम्पदा, चाडपर्व तथा ऐतिहासिक सम्पदाको चित्र, स्थानीय गीत सङ्गितको भिडियो र वाद्यवादन	बरेङ गाउँपालिकाभित्र रहेका धार्मिक सम्पदा, चाडपर्व र ऐताहासिक सम्पदाहरुको चित्र देखाइ नाम भन्न लगाउने, नजिककमा रहेका सम्पदाहरुमा भ्रमण गराइ नाम सोध्ने, स्थानीय गित गाउन लगाउने, वाध्यवादनको नाम भन्न लगाउने	

४.	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र हरित विद्यालय	विभिन्न प्रकोप र विपदहरुको नाम बताउन, हरित विद्यालयको परिचय दिन,	विभिन्न प्रकोप र विपदहरुको नाम, हरित विद्यालयको परिचय	स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने प्रकोप तथा विपदहरू (बाढी, पहिरो, आगालागी, भु-कम्प र चट्याङ) को नाम, हरित विद्यालयको परिचय	प्राकृतिक तथा मानविय कारणबाट हुने विपद्हरु (बाढी, पहिरो, आगालागी, भु-कम्प र चट्याङ) को नाम बताउने, हरित विद्यालयको चित्रमा रङ भर्न लगाउने र हरित विद्यालय प्रत्यक्ष रूपमा देखाउने,	चित्र, भिडियो, विद्यालय	स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने प्रकोप तथा विपदहरू (बाढी, पहिरो, आगालागी, भु-कम्प र चट्याङ) को नाम बताउन लगाउने, हरित विद्यालयको परिचय दिन लगाउने,	

५.	सामाजिक मूल्य मान्यता र सकारात्मक व्यवहार	आदर सत्कार र शिष्टाचारको परिचय दिन, सन्तुलित भोजनको प्रयोग गर्न, जन्म संस्कारको बारेमा बताउन, सकारात्मक व्यवहारको अवलम्वन गर्न,	आदर सत्कार र शिष्टाचार, सन्तुलित भोजन, जन्म संस्कार, सकारात्मक व्यवहार	नमस्का,र र सम्मानको परिचय, अर्गानिक खानाको प्रयोग, न्वारन विधि, मान्यजन, साथी र गुरुप्रति सकारात्मक व्यवहार	मान्यजन, साथी र गुरुलाई नमस्कार तथा सम्मान गर्न लगाउने, अर्गानिक खानाको प्रयोग गर्न लगाउने, न्वारन विधिको बारेमा जानकार गराउने, मान्यजन, साथी र गुरुप्रति सकारात्मक व्यवहार गर्न लगाउने,	चित्र, भिडियो, अर्गानिक खाना	मान्यजन, साथी र गुरुलाई नमस्कार तथा सम्मान गर्न लगाउने, अर्गानिक खानाको प्रयोग गर्न लगाउने, न्वारन विधिको बारेमा सोध्ने, मान्यजन, साथी र गुरुप्रति सकारात्मक व्यवहार गर्न लगाउने,	

६.	स्थानीय पेशा व्यवसाय र आर्थिक क्रियाकलाप	बालीनाली, तरकारी, फलफुल, जडिबुटी, घरपालुवा जनावर र पंक्षीको नाम बताउन, बाँस र काठबाट बन्ने सामानको नाम भन्न, व्यापार र पर्यटकिय क्षेत्रको नाम बताउन,	कृषि, घरेलु उद्योग, व्यापार र पर्यटन	गाउँघरमा उत्पादन हुने खेतीबालीहरु, तरकारीहरु,जडिबुटीहरु, घरपालुवा जनावर र पंक्षी, बाँस र काठबाट बन्ने सामान, व्यापारिक क्षेत्रहरु र पर्यटकिय स्थलहरु	गाउँघरमा उत्पादन हुने खेतीबालीहरु, तरकारीहरु, जडिबुटीहरु प्रत्यक्ष देखाउने र नाम बताउने, , घरपालुवा जनावर र पंक्षीको नाम चिनाउने, बाँस र काठबाट बन्ने सामानहरु देखाइ नाम बताउने, व्यापारिक क्षेत्रहरु र पर्यटकिय स्थलहरुको नाम भन्न लगाउने र नजिकको स्थलमा भ्रमण गराउने	बालीनाली, तरकारी, जडिबुटी, जनावर र पंक्षीको चित्र, बाँस र काठबाट बनेका सामाग्रीहरु व्यापारिक र प्रयटकिय क्षेत्रको चित्र	गाउँघरमा उत्पादन हुने खेतीबालीहरु, तरकारीहरु, जडिबुटीहरु प्रत्यक्ष देखाउने र नाम बताउन लगाउने, , घरपालुवा जनावर र पंक्षीको नाम सोध्ने, बाँस र काठबाट बन्ने सामानहरु देखाइ नाम बताउन लगाउने, व्यापारिक क्षेत्रहरु र पर्यटकिय स्थलहरुको चित्र देखाइ नाम भन्न लगाउने,	

७.	खेल कुद, शारिरिक सुस्वास्थ्य र सरसफाई	स्थानीय खेलहरुको नाम भन्न र खेल खेल्न, योग र ध्यानको प्रारम्भिक अभ्यास गर्न, व्यक्तिगत सरसफाई गर्न,	स्थानीय खेलहरु, योग र ध्यान, व्यक्तिगत सरसफाई	स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलहरु, ठिक बसाइँ सम्बन्धी जानकारी, मेरुदण्ड सोझो गरि बसाइँ, पञ्चतालिको अभ्यास, दाँत माझ्ने, नङ काट्ने, कपाल कोर्ने, साबुन पानीले हातमुख धुने	स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलहरु खेलाउने र समूहमा खेल्न लगाउने, ठिक तरिकाले बसाइँ गर्न लगाउने, मेरुदण्ड सोझो गरि बस्न लगाउने, पञ्चतालिको अभ्यास गराउने, दाँत माझ्ने, नङ काट्ने, कपाल कोर्ने, साबुन पानीले हातमुख धुने इत्यादी व्यक्तिगत सरसफाइ गराउने ।	खेल सामग्री, व्यक्तिगत सरसफाइका सामग्रीहरु, भिडियोहरु	स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलहरु समूहमा खेल्न लगाउने, ठिक तरिकाले बसाइँ गर्न लगाउने, मेरुदण्ड सोझो गरि बस्न लगाउने, पञ्चतालि बजाउन लगाउने, दाँत माझ्न, नङ काट्न, कपाल कोर्न, साबुन पानीले हातमुख धुन लगाउने,	

कक्षा २

क्र.स.	क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धी	विषवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भाव्य क्रियाकलाप	शिक्षण सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पा. घ.
१.	हाम्रो गाउँ पालिका	गाउँपालिकामा रहेका वडाको सङ्ख्या, वडाको सिमाना, वडागत जनसङ्ख्या र जातजातीको सङ्ख्या बताउन, शैक्षिक संस्थाहरु एवं अन्य संस्थाहरुको परिचय दिन,	गाउँपालिकामा रहेका वडाहरु, सिमाना, वडागत जनसङ्ख्या र जातजाती, शैक्षिक संस्था एवं अन्य संस्थाहरुको परिचय	गाउँपालिकामा रहेका वडाहरु, सिमाना, वडागत जनसङ्ख्या र जातजाती सङ्ख्या, शैक्षिक संस्था एवं अन्य संस्थाहरु (एफ् एम् रेडियो, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी, , सहकारी संस्था, बैंक) को परिचय	बरेङ गाउँपालिकाको वडा र सिमाना सहितको नक्शा देखाइ गाउँपालिकामा रहेका वडाहरु, सिमाना, वडागत जनसङ्ख्या, जातजाती सङ्ख्या बताउने । गाउँपालिकाभित्र रहेका शैक्षिक संस्थाहरु र एफ् एम् रेडियो, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी, वडा कार्यालय, सहकारी संस्था र बैंकको चित्र सहित परिचय दिने, नजिकको संस्थामा भ्रमण गराउने,	गाउँपालिकाको नक्शा, शैक्षिक संस्था र अन्य संस्थाको चित्रहरु	बरेङ गाउँपालिकाको वडा र सिमाना सहितको नक्शा देखाइ गाउँपालिकामा रहेका वडाहरु, सिमाना, वडागत जनसङ्ख्या, जातजाती सङ्ख्या बताउन र लेख्न लगाउने। गाउँपालिकाभित्र रहेका शैक्षिक संस्थाहरु र एफ् एम् रेडियो, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी, वडा कार्यालय, सहकारी संस्था र बैंकको चित्र सहित परिचय दिन लगाउने, नक्सामा विद्यार्थी बस्ने वडामा रङ भर्न लगाउने,	

२.	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	जडिबुटीको परिचय दिन, घरपालुवा जनावरको नाम बताउन, व्यक्तिगत, घरआगन, विद्यालय र वरिपरिको वातावरणको सरसफाई गर्न, वन्यजन्तु र पंक्षीहरुको परिचय दिन, नदिनाला, झरना, धुरी र लेकको बारेमा बताउन ।	बरेङ गाउँपालिकामा पाइने जडिबुटीहरु, घरपालुवा जनावर, व्यक्तिगत, घरआगन, विद्यालय र वरिपरिको वातावरणको सरसफाई, वन्यजन्तु र पंक्षीहरू, नदिनाला, झरना, धुरी र लेक	बरेङ गाउँपालिकामा पाइने जडिबुटीको नाम, घरपालुवा जनावरहरुको नाम, व्यक्तिगत, घरआगन, विद्यालय र वरिपरिको वातावरणको सरसफाई, वन्यजन्तु र पंक्षीको नाम, नदिनाला, झरना, धुरी र लेकको परिचय ।	जडिबुटीहरु, घरपालुवा जनावरहरु प्रत्यक्ष वा चित्रमा देखाउने र नाम बताउन लगाउने , व्यक्तिगत, घरआगन, विद्यालय र वरिपरिको वातावरणको सरसफाई गर्न लगाउने, वन्यजन्तु र पंक्षी, नदिनाला, झरना, धुरी र लेक प्रत्यक्ष वा चित्रमा देखाइ परिचित गराउने ।	जडिबुटीहरु, चित्र, सरसफाईका सामग्रीहरु, भिडियोहरु ।	जडिबुटीहरु, घरपालुवा जनावरहरु प्रत्यक्ष वा चित्रमा देखाई नाम बताउन र लेख्न लगाउने, व्यक्तिगत, घरआगन, विद्यालय र वरिपरिको वातावरणको सरसफाई गर्न लगाउने, वन्यजन्तु र पंक्षी, नदिनाला, झरना, धुरी र लेक प्रत्यक्ष वा चित्रमा देखाइ नाम भन्न वा चित्र बनाउन लगाउने ।	

३.	धार्मिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा स्थानीय गीत सङ्गीत	धार्मिक स्थल तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको परिचय दिन, स्थानीय लोकभाकामा आधारित गित गाउन, स्थानीय बाध्यवाधनको परिचय दिन,	धार्मिक स्थल तथा ऐतिहासिक स्थलहरु, स्थानीय लोकभाकामा आधारित गित, स्थानीय बाध्यवाधनहरु,	धार्मिक स्थल तथा ऐतिहासिक स्थलहरु, स्थानीय लोकभाकामा आधारित गित, स्थानीय बाध्यवाधनहरुको परिचय तथा प्रयोग,	बरेङ गाउँपालिकाभित्र रहेका धार्मिक तथा ऐतिहासिक सम्पदाहरुको परिचय दिन लगाउने, नजिककमा रहेका सम्पदाहरुमा भ्रमण गराउने, स्थानीय गित गाउन लगाउने, वाध्यवादनको प्रयोग गर्ने,	धार्मिक सम्पदा, ऐतिहासिक सम्पदाको चित्र, स्थानीय गीत सङ्गितको भिडियो र वाद्यवादनका सामग्रीहरु	बरेङ गाउँपालिकाभित्र रहेका धार्मिक सम्पदा तथा ऐताहासिक सम्पदाहरुको चित्र देखाइ नाम भन्न लगाउने, नजिककमा रहेका सम्पदाहरुमा भ्रमण गराइ नाम सोध्ने, स्थानीय गित गाउन लगाउने, वाध्यवादनको नाम भन्न लगाउने, वाध्यवादनका सामग्रीहरुको चित्र बनाइ रङ भर्न लगाउने,	

४.	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र हरित विद्यालय	विभिन्न प्रकोप र विपदहरुको परिचय दिन, हरित विद्यालयको महत्व बताउन,	विभिन्न प्रकोप र विपदहरुको परिचय, हरित विद्यालयको महत्व	स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने प्रकोप तथा विपदहरू (बाढी, पहिरो, आगालागी, भु-कम्प, हावाहुरी र चट्याङ) को परिचय, हरित विद्यालयको महत्व	प्राकृतिक तथा मानविय कारणबाट हुने विपद्हरु (बाढी, पहिरो, आगालागी, भु-कम्प, हावाहुरी र चट्याङ) को परिचय बताउने, हरित विद्यालयको चित्रमा रङ भर्न लगाउने र हरित विद्यालय प्रत्यक्ष रूपमा देखाउने, हरित विद्यालयको महत्व बोध गराउने,	चित्र, भिडियो, विद्यालय	स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने प्रकोप तथा विपदहरू (बाढी, पहिरो, आगालागी, भु-कम्प, हावाहुरी र चट्याङ) को परिचय दिन लगाउने, हरित विद्यालयको महत्व सोध्ने,	

५.	सामाजिक मूल्य मान्यता र सकारात्मक व्यवहार	घर परिवार र गुरुहरुप्रति आदर सत्कार र शिष्टाचार गर्न, सादा जिवन उच्च विचारलाइ व्यवहारिक रुपमा लागू गर्न, ब्रतबन्ध संस्कारको बारेमा बताउन, मान्यजनहरुप्रति सकारात्मक व्यवहारको अवलम्वन गर्न,	आदर सत्कार र शिष्टाचार, सादा जिवन उच्च विचार, ब्रतबन्ध संस्कार, सकारात्मक व्यवहार	घर परिवार, गुरुहरु र साथीहरुलाइ गरिने नमस्कार र सम्मान, सादा जीवन उच्च विचारको धारणा/महत्वबोध, ब्रतबन्ध विधि, मान्यजन, साथी र गुरुप्रति गरिने सकारात्मक व्यवहार	घर परिवार, गुरुहरु र साथीहरुलाइ नमस्कार र सम्मान गर्न सिकाउने, सादा जीवन उच्च विचारको धारणा/महत्वबोध गराउने, ब्रतबन्ध विधिको बारेमा विस्तृत रुपमा जानकारी गराउने, मान्यजन, साथी र गुरुप्रति सकारात्मक व्यवहार गर्न सिकाउने,	चित्र, भिडियो,	घर परिवार, गुरुहरु र साथीहरुलाइ नमस्कार र सम्मान गर्न लगाउने, सादा जीवन उच्च विचारको धारणा/महत्वको बारेमा सोध्ने, ब्रतबन्ध गर्दा के के गरिन्छ सोध्ने, मान्यजन, साथी र गुरुप्रति सकारात्मक व्यवहार गर्ने के कसरी हो भन्न र गर्न लगाउने,	

६.	स्थानीय पेशा व्यवसाय र आर्थिक क्रियाकलाप	बालीनाली, तरकारी, फलफुल, जडिबुटी, घरपालुवा जनावर र पंक्षीको परिचय दिन, बाँस र काठबाट बन्ने सामानको परिचय दिन, व्यापार र पर्यटकिय क्षेत्रको परिचय दिन,	कृषि, घरेलु तथा साना उद्योग, व्यापार र पर्यटकीय स्थल	गाउँघरमा उत्पादन हुने खेतीबालीहरु, तरकारीहरु,जडिबुटीहरु, घरपालुवा जनावर र पंक्षीको परिचय, बाँस र काठबाट बन्ने सामान, व्यापारिक क्षेत्रहरु र पर्यटकिय स्थलहरु (मन्दिर, होमस्टे)	गाउँघरमा उत्पादन हुने खेतीबालीहरु, तरकारीहरु, जडिबुटीहरु प्रत्यक्ष देखाउने र परिचित गराउने, , घरपालुवा जनावर र पंक्षीको परिचय गराउने, बाँस र काठबाट बन्ने सामानहरु देखाइ नाम बताउने, व्यापारिक क्षेत्रहरु र पर्यटकिय स्थलहरुको नाम भन्न लगाउने र नजिकको स्थलमा भ्रमण गराउने	बालीनाली, तरकारी, जडिबुटी, जनावर र पंक्षीको चित्र, बाँस र काठबाट बनेका सामाग्रीहरु व्यापारिक र प्रयटकिय क्षेत्रको चित्र तथा भिडियोहरु,	गाउँघरमा उत्पादन हुने खेतीबालीहरु, तरकारीहरु, जडिबुटीहरु प्रत्यक्ष देखाउने र नाम बताउन लगाउने, , घरपालुवा जनावर र पंक्षीको नाम सोध्ने र चित्र बनाउन लगाउने, बाँस र काठबाट बन्ने सामानहरु देखाइ नाम बताउन लगाउने र कुनै एक सामग्री निर्माण गर्न लगाउने, व्यापारिक क्षेत्रहरु र पर्यटकिय स्थलहरुको चित्र र भिडियो देखाइ नाम भन्न लगाउने,	

७.	खेल कुद, शारिरिक सुस्वास्थ्य र सरसफाई	स्थानीय खेलहरुको नाम भन्न र खेल खेल्न, योग र ध्यानको प्रारम्भिक अभ्यास गर्न, व्यक्तिगत र विद्यालयको सरसफाई गर्न,	स्थानीय खेलहरु, योग र ध्यान, व्यक्तिगत र विद्यालयको सरसफाई	स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलहरु, ठिक बसाइँ सम्बन्धी जानकारी, मेरुदण्ड सोझो गरि बसाइँ, पञ्चतालिको अभ्यास, ज्ञान मुद्रा (आँखा चिम्लेर बुढी र चोर औंलाको टुप्पा जोडेर बाँकी तिन औंला सोझो गरेर घुँडामाथी राखी शान्त बस्न लगाउने, दाँत माझ्ने, नङ काट्ने, कपाल कोर्ने, साबुन पानीले हातमुख धुने र मास्कको	स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलहरु जस्तै कपर्दी, भलिबल खेलाउने, ठिक बसाइँ सम्बन्धी जानकारी, मेरुदण्ड सोझो गरि बसाइँ, पञ्चतालिको अभ्यास, ज्ञान मुद्रा (आँखा चिम्लेर बुढी र चोर औंलाको टुप्पा जोडेर बाँकी तिन औंला सोझो गरेर घुँडामाथी राखी शान्त बस्न लगाउने, दाँत माझ्ने, नङ काट्ने, कपाल कोर्ने, साबुन पानीले हातमुख धुने र मास्कको प्रयोग गराउने, कक्षाकोठाको सरसफाइ गर्न सिकाउने	खेल सामग्री, व्यक्तिगत सरसफाइका सामग्रीहरु, भिडियोहरु, कक्षाकोठा सरसफाइका सामाग्रीहरु,	स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलहरु समूहमा खेल्न लगाउने, ठिक तरिकाले बसाइँ गर्न लगाउने, मेरुदण्ड सोझो गरि बस्न लगाउने, पञ्चतालि बजाउन लगाउने, ज्ञान मुद्राको दाँत माझ्न, नङ काट्न, कपाल कोर्न, साबुन पानीले हातमुख धुन लगाउने,	

				प्रयोग, कक्षाकोठाको सरसफाइ				

कक्षा ३

क्र.स.	क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धी	विषवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भाव्य कियाकलाप	शिक्षण सामग्री	मूल्याङ्कन प्रकिया	पा. घ.
१.	हाम्रो गाउँ पालिका	गाउँपालिकाको सामान्य इतिहाँस बताउन, भौगोलिक अवस्था, जातजातीगत जनसङ्ख्या बताउन, शैक्षिक संस्था एवं अन्य संस्थाहरुको कार्य बताउन,	गाउँपालिकाको सामान्य इतिहाँस, भौगोलिक अवस्था, जातजातीगत जनसङ्ख्या, शैक्षिक संस्थाहरु एवं अन्य संस्थाहरुको कार्यहरु,	गाउँपालिकाको स्थापना, नामाकरण, क्षेत्रफल, जातजातीगत जनसङ्ख्या, शैक्षिक संस्थाहरु एवं अन्य संस्थाहरु (एफ् एम् रेडियो, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी, वडा कार्यालय, सहकारी संस्था र बैंक, युवा क्लब)ले गर्ने कार्यहरु,	गाउँपालिकाको स्थापना, नामाकरण, क्षेत्रफल, जातजातीगत जनसङ्ख्याको बारेमा चित्र तथा भिडियो मार्फत स्पष्ट पार्ने, शैक्षिक संस्थाहरु एवं अन्य संस्थाहरु (एफ् एम् रेडियो, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी, वडा कार्यालय, सहकारी संस्था र बैंक, युवा क्लब)ले गर्ने कार्यहरुको बारेमा प्रत्यक्ष वा चित्र मार्फत जानकारी गराउने र नजिकको कुनै संस्थामा भ्रमण गराउने,	गाउँपालिकाको नक्सा, संस्थाहरुको चित्र, संस्थाले गर्ने कार्य झल्कने सामग्रीहरु, भिडियोहरु	गाउँपालिकाको स्थापना, नामाकरण, क्षेत्रफल, जातजातीगत जनसङ्ख्याको बारेमा चित्र तथा भिडियो देखाइ सोध्ने, शैक्षिक संस्थाहरु एवं अन्य संस्थाहरु (एफ् एम् रेडियो, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी, वडा कार्यालय, सहकारी संस्था र बैंक, युवा क्लब)ले गर्ने कार्यहरुको बारेमा एकल वा समूहमा प्रश्न सोध्ने,	

२.	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	वनस्पती र जडिबुटीको मानव स्वास्थ्यमा हुने महत्वको बारेमा जानकार हुन, स्थानीय बोटविरुवाको परिचय दिन, घरपालुवा जनावरको महत्व बताउन, घरपालुवा जनावरबाट मानव जीवनमा हुने फाइदाहरु बताउन, फोहोरमैलाको वर्गिकरण (कुहिने र नकुहिने) गर्न, वातावरण प्रदुषण न्युनीकरण गर्न अपनाउने उपायहरु अबलम्बन गर्न, वन्यजन्तु र पंक्षीको महत्व बताउन, नदिनाला र झरनाबाट हुने फाइदाहरुको बारेमा बताउन, धुरी र लेकको महत्व बोध गर्न,	वनस्पती र जडिबुटीको मानव स्वास्थ्यमा महत्व, स्थानीय बोटविरुवाको परिचय, घरपालुवा जनावरको महत्व, घरपालुवा जनावरबाट मानव जीवनमा हुने फाइदाहरु, फोहोरमैलाको वर्गिकरण (कुहिने र नकुहिने), वातावरण प्रदुषण न्युनीकरण गर्न अपनाउने उपायहरु, वन्यजन्तु र पंक्षीको महत्व	गाउँघरमा पाईने वनस्पती र जडिबुटीको मानव स्वास्थ्यमा महत्व, स्थानीय बोटविरुवाको परिचय, घरपालुवा जनावरको महत्व, घरपालुवा जनावरबाट मानव जीवनमा हुने फाइदाहरु, फोहोरमैलाको वर्गिकरण (कुहिने र नकुहिने), वातावरण प्रदुषण न्युनीकरण गर्न अपनाउने उपायहरु, वन्यजन्तु र पंक्षीको महत्व नदिनाला र झरनाबाट हुने फाइदाहरु, धुरी र लेकको महत्व	वनस्पती र जडिबुटीको मानव स्वास्थ्यमा हुने महत्वको बारेमा प्रत्यक्ष प्रयोग गरि जानकारी गराउने, स्थानीय बोटविरुवाको प्रत्यक्ष देखाई परिचित गराउने, घरपालुवा जनावरको महत्व बताउने, घरपालुवा जनावरबाट मानव जीवनमा हुने फाइदाहरु बताउने, फोहोरमैलाको वर्गिकरण (कुहिने र नकुहिने) प्रयोगात्मक रुपमा गरि देखाउने, वातावरण प्रदुषण न्युनीकरण गर्न अपनाउने उपायहरुको बारेमा सामुहिक छलफल गराई स्पष्ट पार्ने, वन्यजन्तु र पंक्षीको महत्वको बारेमा चित्र वा भिडियो मार्फत स्पष्ट गराउने, नदिनाला र झरनाबाट हुने फाइदाहरुको बारेमा बताउने, धुरी र लेकको महत्व स्पष्ट पारिदिने,(सम्भव हुने भएमा प्रत्यक्ष अवलोकन गराउनुपर्ने)	जडिबुटीहरु, चित्र, सरसफाईका सामग्रीहरु, भिडियोहरु ।	वनस्पती र जडिबुटीको मानव स्वास्थ्यमा हुने महत्वको बारेमा एकल वा समूहमा सोध्ने, स्थानीय बोटविरुवाको प्रत्यक्ष देखाई परिचय दिन लगाउने, घरपालुवा जनावरको महत्व बताउन लगाउने, घरपालुवा जनावरबाट मानव जीवनमा हुने फाइदाहरु बारेमा परिवारका सदस्यहरूलाइ सोधि लेख्न लगाउने, फोहोरमैलाको वर्गिकरण (कुहिने र नकुहिने) प्रयोगात्मक रुपमा समूहमा गर्न लगाउने, वातावरण प्रदुषण न्युनीकरण गर्न अपनाउने उपायहरुको बारेमा सामुहिक सामूहिक कार्य गराउने, वन्यजन्तु र पंक्षीको महत्वको बारेमा चित्र वा भिडियो देखाइ प्रश्न सोध्ने, नदिनाला र झरनाबाट हुने फाइदाहरुको बारेमा बताउन लगाउने, धुरी र लेकको महत्व सोध्ने,	

			नदिनाला र झरनाबाट हुने फाइदाहरु, धुरी र लेकको महत्व				(बस्तुगत प्रश्नहरु सोध्न सकिने)	

३.	धार्मिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा स्थानीय गीत सङ्गीत	धार्मिक स्थल तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको परिचय र महत्व बताउन, स्थानीय लोकभाकामा आधारित गित गाउन तथा साँस्कृतिक महत्व बताउन, स्थानीय बाध्यवाधनको परिचय दिन, साँस्कृतिक महत्व बताउन तथा प्रयोग गर्न,	धार्मिक स्थल तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको परिचय र महत्व, लोकभाकामा आधारित गितहरुको सामान्य परिचय, साँस्कृतिक महत्व र फाइदा, स्थानीय बाध्यवाधनहरुको सामान्य परिचय र साँस्कृतिक महत्व,	धार्मिक स्थल तथा ऐतिहासिक स्थलहरु, स्थानीय लोकभाकामा आधारित गित, स्थानीय बाध्यवाधनहरुको परिचय तथा प्रयोग,	धार्मिक स्थल तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको भ्रमण गराई परिचय र महत्वबोध गराउने, स्थानीय लोकभाकामा आधारित गित गाउने र गाउन/लेख्न लगाउने र साँस्कृतिक महत्व बताउने, स्थानीय बाध्यवाधनको सामग्रीहरु प्रत्यक्ष देखाइ प्रयोग गर्ने/गराउने साथै साँस्कृतिक महत्व बताउने,	धार्मिक, ऐतिहासिक सम्पदाको चित्र, स्थानीय गीत सङ्गितको भिडियो र वाद्यवादनका सामग्रीहरु,	धार्मिक स्थल तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको सोध्ने, स्थानीय लोकभाकामा आधारित गित गाउन र लेख्न लगाउने र साँस्कृतिक महत्व बताउन लगाउने, स्थानीय बाध्यवाधनको सामग्रीहरु प्रत्यक्ष देखाइ बनाउन तथा प्रयोग गर्न लगाउने साथै साँस्कृतिक महत्व बताउन लगाउने,	

४.	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र हरित विद्यालय	प्राकृतिक तथा मानविय कारणबाट हुने विपदहरुबाट सतर्क रहन, सवारी दुर्घटनाका कारणहरु पत्ता लगाउन, विद्यालयको वातावरण सफा एवं हरियाली बनाउन,	प्राकृतिक तथा मानविय कारणबाट हुने विपदहरु र सवारी दुर्घटनाका कारणहरु, विद्यालयको वातावरण	प्राकृतिक कारणबाट हुन सक्ने प्रकोप तथा विपदहरू (बाढी, पहिरो, भु-कम्प, हावाहुरी र चटयाङ) का कारणहरु, मानविय कारणबाट हुने विपदहरु (विद्युतिय झड्का लाग्नु, आगालागी, सवारी दुर्घटना, पानीमा डुब्नु) का कारणहरु कक्षा कोठा र विद्यालय वरिपरिको वातावरण,	प्राकृतिक कारणबाट हुन सक्ने प्रकोप तथा विपदहरू (बाढी, पहिरो, भु-कम्प, हावाहुरी र चटयाङ) का कारणहरुको बारेमा स्पष्ट गर्न प्रत्यक्ष, चित्र वा भिडियो मार्फत स्पष्ट पार्ने, मानविय कारणबाट हुने विपदहरु (विद्युतिय झड्का लाग्नु, आगालागी, सवारी दुर्घटना, पानीमा डुब्नु) का कारणहरु पत्ता लगाइ सचेत गराउने, कक्षा कोठा र विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा एवं हरियाली गराउने, सफा एवं हरियाली विद्यालय बनाउन गर्नु पर्ने कामहरुको सूचि प्रस्तुत गर्ने,	चित्र, भिडियो, सफा एवं हरियाली विद्यालय, पत्रपत्रिका	प्राकृतिक कारणबाट हुन सक्ने प्रकोप तथा विपदहरू (बाढी, पहिरो, भु-कम्प, हावाहुरी र चटयाङ) का कारणहरु एकल वा समूहमा सोध्ने र सूचि गराउन लगाउने, मानविय कारणबाट हुने विपदहरु (विद्युतिय झड्का लाग्नु, आगालागी, सवारी दुर्घटना, पानीमा डुब्नु) का कारणहरु सोध्ने, कक्षा कोठा र विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा एवं हरियाली बनाउन लगाउने, सफा एवं हरियाली विद्यालय बनाउन गर्नु पर्ने कामहरुको सामूहिक सूचि बनाउन लगाइ एकल प्रस्तुती गर्न लगाउने,	

५.	सामाजिक मूल्य मान्यता र सकारात्मक व्यवहार	छरछिमेक, समाजसेवी र मान्यजनहरुप्रति आदर, सत्कार र शिष्टाचार गरि यसको महत्त्व बताउन, सकारात्मक जीवनशैली अपनाई यसको महत्व बोध गर्न, विवाह संस्कार तथा चौरासी पूजा संस्कारको बारेमा बताउन, सकारात्मक व्यवहार गर्दाका फाइदाहरुको अबलम्बन गरि सूचि तयार गर्न,	छरछिमेक, समाजसेवी र मान्यजनहरुप्रति गर्ने आदर, सत्कार र शिष्टाचार र यसको महत्त्व, सकारात्मक जीवनशैलीको महत्व, विवाह संस्कार तथा चौरासी पूजा संस्कार, सकारात्मक व्यवहार गर्दाका फाइदाहरु	छरछिमेक, समाजसेवी र मान्यजनहरुप्रति आदर, सत्कार र शिष्टाचार (नमस्कार, नम्र बोली, सम्मान) र यसको महत्त्व, सकारात्मक जीवनशैली (समयमा उठ्ने नित्य कर्म गर्ने, अध्ययन गर्ने, घरायसी काममा सहयोग गर्ने र स्वाबलम्बी हुने) र यसको महत्व, विवाह संस्कार तथा चौरासी पूजा (विधि तथा प्रकृया र	छरछिमेक, समाजसेवी र मान्यजनहरुप्रति आदर, सत्कार र शिष्टाचार (नमस्कार, नम्र बोली, सम्मान) को व्यवहारिक अभ्यास गराई, यसको महत्त्वबोध गराउने, सकारात्मक जीवनशैली (समयमा उठ्ने नित्य कर्म गर्ने, अध्ययन गर्ने, घरायसी काममा सहयोग गर्ने र स्वाबलम्बी हुने) को समयतालिका निर्माण गरि दैनिक अभ्यास गर्न लगाउने र यसको महत्व स्पष्ट पार्ने, विवाह संस्कार तथा चौरासी पूजा (विधि तथा प्रकृया र खर्चको मितव्ययिता) को बारेमा सामूहिक क्रियाकलाप गराउने, सकारात्मक व्यवहार गर्दाका फाइदाहरुको महत्व दर्शाई अबलम्बन गर्न लगाउने,	चित्र, भिडियो, समयतालिका, निमन्त्रणा पत्र, सकारात्मक व्यवहार झल्कने सामग्रीहरु	छरछिमेक, समाजसेवी र मान्यजनहरुप्रति आदर, सत्कार र शिष्टाचार (नमस्कार, नम्र बोली, सम्मान) को व्यवहारिक अभ्यास गर्न लगाउने र यसको महत्त्व सोध्ने, सकारात्मक जीवनशैली (समयमा उठ्ने नित्य कर्म गर्ने, अध्ययन गर्ने, घरायसी काममा सहयोग गर्ने र स्वाबलम्बी हुने) को समयतालिका निर्माण गरि दैनिक अभ्यास गर्न लगाउने र यसको महत्व बताउन लगाउने, विवाह संस्कार तथा चौरासी पूजा (विधि तथा प्रकृया र खर्चको मितव्ययिता) को बारेमा सामूहिक क्रियाकलाप गराउने, सकारात्मक व्यवहार गर्दाका फाइदाहरुको	

				खर्चको मितव्ययिता), सकारात्मक व्यवहार गर्दाका फाइदाहरुको अबलम्बन गरि सूचि तयार गर्न,			महत्व सोध्ने तथा अबलम्बन गर्न लगाउने,	

६.	स्थानीय पेशा व्यवसाय र आर्थिक क्रियाकलाप	खाद्यान्न बाली, तरकारी खेती, फलफूल खेती, जडीबुटी र, पशु पङ्क्षी पालनको परिचय र फाइदा बताउन, दुग्ध, निगालो तथा बाँस उद्योगको परिचय र फाइदा बताउन, विभिन्न व्यापार र पर्यटकीय स्थलको परिचय र महत्व बताउन,	खाद्यान्न बाली, तरकारी खेती, फलफूल खेती, जडीबुटी र, पशु पङ्क्षी पालनको परिचय र फाइदा, दुग्ध, निगालो तथा बाँस उद्योगको परिचय र फाइदा, विभिन्न व्यापार र पर्यटकीय स्थलको परिचय र महत्व	खाद्यान्न बाली (धान, गहुँ, मकै, कोदो) तरकारी खेती (सिमि, केराउ, सागपात, बोडि आलू, तरुल) फलफूल खेती (सुन्तला, केरा, मेवा, अम्बा, अङ्गुर, प्लम) जडीबुटी (तुलसी, टिमुर, तेजपत्ता, सतुवा, अमला, कालीसिन्की, सिल्टिमुर) पशु पङ्क्षी पालन (गाई, भैंसी, बाख्रा, कुखुरा, हाँस, परेवा, बट्टाई, टर्की) को परिचय र फाइदा, दुग्ध, निगालो तथा बाँस उद्योग (डोको, डालो,	खाद्यान्न बाली, तरकारी खेती, फलफूल खेती, जडीबुटी र, पशु पङ्क्षी पालनको प्रत्यक्ष अवलोकन गराइ परिचित गराउने, फाइदहरुको सूचि बनाउने, दुग्ध, निगालो तथा बाँस उद्योगको परिचय र फाइदा को जानकारी गराउने, विभिन्न व्यापार र पर्यटकीय स्थलको भ्रमण गराइ परिचय र महत्वको बारेमा जानकारी गराउने,	खाद्यान्न बालीहरु, तरकारीहरु, फलफूलहरु, जडिबुटीहरु, पशुपंक्षीका चित्रहरु, बाँस र निगालोबाट बन्ने सामग्रीहरु, भिडियोहरु	खाद्यान्न बाली, तरकारी खेती, फलफूल खेती, जडीबुटी र, पशु पङ्क्षी पालनको प्रत्यक्ष अवलोकन गराइ परिचित सोध्ने र फाइदहरुको सूचि बनाउन लगाउने, दुग्ध, निगालो तथा बाँस उद्योगको परिचय र फाइदाको बारेमा एकल वा सामूहिक प्रश्न गर्ने, विभिन्न व्यापार र पर्यटकीय स्थलको भ्रमण गराइ परिचय र महत्व सोध्ने, (प्रश्नहरु सोध्ने क्रममा वस्तुगत प्रश्नहरुको बढी प्रयोग गर्ने)	

				थुन्से, मान्द्रो, स्याखु) को परिचय र फाइदा, विभिन्न व्यापार र पर्यटकीय स्थल (सत्यवती मन्दिर, बरेङ बजार, होमस्टे, भातेपोखरा, छहरेखोला झरना, भित्रिबन देउराली) को परिचय र महत्व				

७.	खेलकुद, शारिरिक सुस्वास्थ्य र सरसफाई	स्थानीय खेलहरुको नाम भन्न र खेल खेल्न, योग र ध्यानको प्रारम्भिक अभ्यास गर्न, व्यक्तिगत र विद्यालय र घरको सरसफाई गर्न,	स्थानीय खेलहरुको नाम, योग र ध्यानको प्रारम्भिक अभ्यास, व्यक्तिगत र विद्यालय र घरको सरसफाई,	स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलहरु (कपर्दी, डण्डिबियो, भलिबल) ठिक बसाइँ सम्बन्धी जानकारी, मेरुदण्ड सोझो गरि बसाइँ, पञ्चतालिको अभ्यास, ज्ञान मुद्रा (आँखा चिम्लेर बुढी र चोर औंलाको टुप्पा जोडेर बाँकी तिन औंला सोझो गरेर घुँडामाथी राखी शान्त बस्न लगाउने, दाँत माइने, नङ काट्ने, कपाल	स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलहरु जस्तै कपर्दी, डण्डिबियो, भलिबल खेलाउने, ठिक बसाइँ सम्बन्धी जानकारी, मेरुदण्ड सोझो गरि बसाइँ, पञ्चतालिको अभ्यास, ज्ञान मुद्रा (आँखा चिम्लेर बुढी र चोर औंलाको टुप्पा जोडेर बाँकी तिन औंला सोझो गरेर घुँडामाथी राखी शान्त बस्न लगाउने, दाँत माइने, नङ काट्ने, कपाल कोर्ने, साबुन पानीले हातमुख धुने र मास्कको प्रयोग गराउने, कक्षाकोठा, विद्यालय र घरको सरसफाइ गर्न सिकाउने	खेल सामग्री, व्यक्तिगत सरसफाइका सामग्रीहरु, भिडियोहरु, कक्षाकोठा सरसफाइका सामाग्रीहरु, म्याट्रेस,	स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलहरु समूहमा खेल्न लगाउने, ठिक तरिकाले बसाइँ गर्न लगाउने, मेरुदण्ड सोझो गरि बस्न लगाउने, पञ्चतालि बजाउन लगाउने, ज्ञान मुद्राको अभ्यास गर्न लगाउने, दाँत माइन्न, नङ काट्न, कपाल कोर्न, साबुन पानीले हातमुख धुन लगाउने, कक्षाकोठा, विद्यालय र घरको सरसफाइ गर्न लगाउने,	

				कोर्ने, साबुन पानीले हातमुख धुने र मास्कको प्रयोग, कक्षाकोठा, विद्यालय र घरको सरसफाइ				

१३।   सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रियाः

यस पाठ्यक्रमलाई विद्यालयमा प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न विद्यार्थीहरुलाई देहायबमोजिमका विधि तथा प्रक्रियाहरु अबलम्बन गराउनुपर्नेछः

१। कथाकथन एवं गित

२। आगमन विधि

३। भुमिका निर्वाह/अभिनय विधि

४। सामूहिक क्रियाकलाप विधि

५। छलफल र प्रश्नोत्तर विधि

६। अवलोकन विधि

७। क्षेत्र भ्रमण विधि

८। खेल विधि

९। खोज विधि

१०। अभ्यास विधि

११।प्रविधियुक्त कक्षा

१२।सिर्जनात्मक कार्य

१३।समस्या समाधान विधि

१४।   क) विद्यार्थी मूल्याङ्कनको तरिका, साधनः

कक्षा १-३ का विद्यार्थीहरुको मूल्याङ्कन गर्दा निम्न अनुसारका तरिका र साधनहरुको प्रयोग गर्नेः

क्र.स.	मूल्याङ्कनका तरिका	मूल्याङ्कनका साधन	कैफियत
१.	अवलोकन	रुजुसूची, श्रेणीमापन, मौखिक प्रश्न, फाराम, घटना वर्णन	
२.	मौखिक कार्य	प्रश्न, चित्र, पठन सामग्री, सन्दर्भ, घटना, श्रव्य तथा दृश्य सामग्री	
३.	लिखित कार्य	प्रश्न, घटना, सन्दर्भ, पठन सामग्री, श्रव्य तथा दृश्य सामग्री,	
४.	परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य	रुजुसूची, श्रेणीमापन, मौखिक प्रश्न,	
५.	कार्य सम्पादन तथा प्रदर्शन	रुजुसूची, श्रेणीमापन, मौखिक प्रश्न,	
६.	सहपाठी मूल्याङ्कन	रुजुसूची, श्रेणीमापन, फाराम,	
७.	स्व-मूल्याङ्कन	रुजुसूची, श्रेणीमापन, फाराम,	
८.	अभिभावकको प्रतिक्रिया	रुजुसूची, श्रेणीमापन, फाराम,	
९.	कुराकानी, छलफल	रुजुसूची, श्रेणीमापन, फाराम,	

१४. ख) विद्यार्थीको उपलब्धीस्तर र यसको सामान्य व्याख्याः

क्र.स.	उपलब्धी स्तर	मापन	उपलब्धी स्तरको सामान्य व्याख्या
१.	कमजोर	१	मुख्य सिकाई उपलब्धी हाँसिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाई उपलब्धीका लागि सुधारात्मक सिकाई आवश्यक भएको
२.	सामान्य	२	मुख्य सिकाई उपलब्धी आंशिक रुपमा हाँसिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाई

			आवश्यक भएको
३.	राम्रो	३	मुख्य सिकाई उपलब्धी आंशिक रुपमा हाँसिल गरेको
४.	उच्च	४	माथिल्लो स्तरको उपलब्धी हाँसिल गरेको

१५। पाठ्यक्रम कार्यान्वयन प्रक्रियाः

पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन गतिशील प्रक्रिया भएकाले यसको निर्माण र कार्यान्वयन सहज रेखिय पद्दतिका रुपमा नभई अन्तरसम्बन्धित चक्रका रुपमा रहने गर्दछ । पाठ्यक्रमका सन्दर्भहरुको विश्लेषण गरि अवधारणा विकास, पाठ्यक्रमको मस्यौदा तयार , विभिन्न सरोकारवालाहरुसँगको छलफलबाट राय तथा सुझाव प्राप्त गरि प्राप्त सुझावहरु समेतलाई उपयुक्तताका आधारमा समावेश गरि यो पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ । यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गर्न शिक्षकको भुमिका महत्वपूर्ण हुनेछ । विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्य र भ्रमणको माध्यमबाट स्थानिय वाताबरणको अवलोकन गराइनेछ । विद्यालयले पाठ्यक्रम कार्यन्वयन गर्दा अनिवार्य रुपमा नेपाली भाषाको प्रयोग गर्नुपर्नेछ । बरेङ गाउँपालिकाका विवरणहरु संकलन गरी पठनपाठनमा प्रयोग गरिनेछ । विद्यार्थीहरुको समूहकार्य, अन्तरक्रिया र प्रयोगात्मक कार्यलाई जोड दिइनेछ ।शिक्षण सिकाई, विधि तथा प्रक्रियालाई क्रियाकलापमुखि विद्यार्थी केन्द्रित बनाईएकाले विद्यार्थीको मूल्यांकनलाई शिक्षण सिकाई प्रक्रियाकै अभिन्न अंगका रुपमा प्रयोग गरिनुपर्दछ ।

१६. विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्ने तरिकाः

१. मुख्य सिकाई उपलब्धिलाई विद्यार्थीको सिकाइ स्तर अनुसार १ देखी ४ सम्म रेटिङ गर्नुपर्दछ । मुख्य सिकाई उपलब्धिहरु २५ वटा रहेका छन् ।

२. एउटा सिकाई उपलब्धि मापन गर्न एक वा एकभन्दा बढी मूल्याङ्कनका साधनहरु आवश्यक हुन सक्दछन् ।

३. नियमित सिकाई प्रक्रियापछि गरिएको मूल्याङ्कनमा कुनै सिकाई उपलब्धिमा १ वा २ वा ३ स्तर मात्र हासिल गर्न सकेमा सुधारात्मक सिकाई गरि क्रमशः ४ पुर्याउनु अपेक्षित छ ।

४. सिकाई उपलब्धिको अङ्कन गरिसकेपछि उपलब्धि प्रतिशत निम्नानुसार निकाल्नुपर्दछः

- उपलब्धि प्रतिशत = $\frac{\text{उपलब्धि स्तरको अंकको जोड}}{\text{४×मूल्याङ्कन गरिएका सिकाई उपलब्धिको सङ्ख्या}} \times \text{१००}$

- उपलब्धि स्तरलाई अक्षराङ्कनसँग मिलान गरि निम्नानुसार प्रस्तुत गर्नुपर्नेछः

क्र.स.	उपलब्धि प्रतिशत	अक्षरमा उपलब्धि स्तर	उपलब्धि स्तरको व्याख्या
१.	०-२०	E	ज्यादै कमजोर
२.	२०-४०	D	कमजोर
३.	४०-६०	C	सामान्य
४.	६०-७५	B	राम्रो
५.	७५-९०	A	उच्च
६.	९०-१००	A+	उत्कृष्ट

१७. पाठ्यक्रम मूल्याङ्कन, परिमार्जन र सुधारः

समय परिवर्तनशिल छ । पाठ्यक्रम एक गतिशिल प्रक्रिया भएकोले समयको परिवर्तनसँगै परिमार्जित हुनु आवश्यक छ ।एकपटक विकास गरिएको पाठ्यक्रम सधैंका लागि उपयोगि नहुन सक्छ । पाठ्यक्रमको उचित मूल्याङ्कन गरि सरोकारवालाहरुबाट प्राप्त सुझावहरुलाइ आत्मसात गर्दै समयको माग बमोजिम पाठ्यक्रम परिमार्जन तथा सुधार हुनु आवश्यक छ ।बरेङ गाउँपालिकामा लागू भएको पाठ्यक्रममा सामान्य सुधार तथा अध्यवधिक निरन्तर रुपमा हुने गर्दछ भने कार्यान्वयन भएको पाँच वर्षमा पुनरावलोकन गरिनेछ भने कार्यान्वयन भएको दश वर्षमा पाठ्यक्रम कार्यान्वयनको मूल्याङ्कन गरि त्यसका आधारमा पाठ्यक्रममा आवश्यक परिमार्जन गरिनेछ ।